

Το ιεραποστολικό κήρυγμα στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες (Δήμητρα Κούκουρα, Καθηγήτρια Ομιλητικής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.)

/ Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=159109>]

2. Το κήρυγμα στους πρώτους χριστιανικούς αιώνες

Οι πληροφορίες για το κήρυγμα στους δύο πρώτους αιώνες είναι λιγοστές. Δεν γνωρίζουμε την πορεία του ιεραποστολικού κηρύγματος με αποδέκτες τους εθνικούς, το περιεχόμενο του κηρύγματος προς τους κατηχουμένους και τη συνύπαρξη των δύο αυτών μορφών του κηρύγματος με τον λόγο παρακλήσεως και οικοδομής, ο οποίος εκφωνείται στη διάρκεια της θείας Λειτουργίας. Στην Άπολογία (1, 67, 1-6) του φιλοσόφου Ιουστίνου, την αρχαιότερη γνωστή μαρτυρία για την τέλεση της θείας Λειτουργίας την Κυριακή ημέρα, αναφέρονται βιβλικά αναγνώσματα και λόγος παρακλήσεως και οικοδομής. Το περιεχόμενο όμως του

κηρύγματος δεν διασώζεται[3]. Στις αρχές του 2ου αιώνα η αποκαλούμενη Κλήμεντος Ρώμης Β΄ προς Κορινθίους Έπιστολή αποτελεί το πρώτο παράδειγμα πλήρους κηρύγματος, με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν ένα νέο λογοτεχνικό είδος, τη χριστιανική ομιλία[4]. Η μέθοδός της στηρίζεται στην ερμηνεία χωρίων της Γραφής, 77 από την Καινή Διαθήκη (33 Συνοπτικοί, 31 Επιστολές Απ. Παύλου, 4 Πράξεις, 3 Καθολική Ιακώβου, 3 Α΄ Πέτρου, 1 Ιούδα και 2 Αποκάλυψη) και 25 από την Παλαιά (Πεντάτευχος 2, Ησαΐας 10, Ψαλμοί 4). Η γλώσσα της είναι η Ελληνιστική Κοινή και το ύφος της απέριττο, ενδεικτικό των αποδεκτών της, ανάμεσα στους οποίους δεν συναριθμούνται οι αττικιστές και οι εραστές των περίτεχνων ρητορικών σχημάτων.

Τον 4ο αιώνα ο Αττικισμός που κυριαρχούσε στο λογοτεχνικό περιβάλλον της ελληνιστικής οικουμένης ως γλώσσα της υψηλής λογοτεχνίας και τα παραγγέλματα της Β΄ Σοφιστικής[5] ως οι ενδεδειγμένες επιλογές για το αποδεκτό γλωσσικό ύφος δεν άφησαν ανέπαφο το χριστιανικό κήρυγμα. Η χριστιανική ομιλία πήρε την οριστική της μορφή από τον Ιωάννη Χρυσόστομο και τους Καππαδόκες Πατέρες, οι οποίοι σε σχέση με την προφορική γλώσσα, δηλαδή τη βραδεία μετεξέλιξη της Ελληνιστικής Κοινής των Γραφών, υιοθέτησαν τον Αττικισμό στον γραπτό λόγο και τα σχήματα της επιδεικτικής ρητορείας στο γλωσσικό τους ύφος.

Οι λόγοι της γλωσσικής στροφής των Μεγάλων Διδασκάλων της Εκκλησίας υπαγορεύθηκαν από ιεραποστολικά κίνητρα, προκειμένου να προσεγγισθούν οι διανοούμενοι της εποχής και να αποφευχθεί η εκ των προτέρων απόρριψη του κηρύγματος της Εκκλησίας. Η Ελληνιστική Κοινή και το ανεπιτήδευτο ύφος των βιβλικών ιερών κειμένων των Χριστιανών ήταν εκ των προτέρων απαράδεκτα, κατά το «πρέπον» του Αριστοτέλη[6], σύμφωνα με το οποίο τα υψηλά νοήματα και οι αλήθειες χρειάζονται και μία υψηλή γλώσσα για να διατυπωθούν.

Η συνάντηση των Διδασκάλων της Εκκλησίας με την κλασσική Ρητορική έγινε στο επίπεδο της επιδεικτικής ρητορείας, όπου η έμφαση δίδεται στο αισθητικό αποτέλεσμα ενός προσεγμένου ύφους[7], το οποίο συντελεί στην ευχερέστερη πρόσληψη του περιεχομένου του μηνύματος. Εξάλλου, οι θεμελιώδεις αρχές της Ρητορικής του Αριστοτέλη ως προς τα μέσα που διαθέτει η πειθώ (πίστις) έρχονταν σε αντίθεση με την ίδια τη φύση της Γραφής. Συγκεκριμένα πρόκειται για α) τά ἄτεχνα (καταθέσεις μαρτύρων) και β) τά ἔντεχνα, τό ἥθος (ο έντιμος χαρακτήρας του ομιλητή), τό πάθος (διέγερση ή κατευνασμός συναισθημάτων ή λογισμών αποδεκτών) και ὁ λόγος (επαρκής λογική τεκμηρίωση, που στηρίζεται στο ενθύμημα, στα παραδείγματα, σε ρητά και στους τόπους).

Στο χριστιανικό κήρυγμα η πειθώ στηρίζεται στην εξουσία του Θεού, όχι στην ικανότητα του ομιλητή, το ήθος των ομιλητών εδράζεται στον ίδιο τον Θεό, εφόσον είναι οι απεσταλμένοι του, και ο λόγος δεν είναι η επαρκής λογική επιχειρηματολογία αλλά ο αποκαλυπτικός Λόγος. Στους αποστολικούς χρόνους η πίστη (fides) και η λογική (ratio) έχουν δεδομένη αγεφύρωτη απόσταση, όπως επιβεβαιώνει ο Απ. Παύλος: «καί ὁ λόγος μου καί τό κήρυγμά μου οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος καί δυνάμεως». (Α΄ Κορ. 2, 4).

(συνεχίζεται)

[3] «ἀναγινώσκεται τά ἀπομνημονεύματα τῶν ἀποστόλων ἢ τά συγγράμματα τῶν προφητῶν, μέχρις ἐγχωρεῖ. Εἴτα παυσαμένου τοῦ ἀναγινώσκοντος ὁ προεστώς διά λόγου τήν νουθεσίαν καί τήν παράκλησιν τῆς τῶν καλῶν τούτων μιμήσεως ποιεῖται».

[4] Για τη γένεση της χριστιανικής ομιλίας βλέπε περισσότερα Δήμητρας Κούκουρα, Η Χριστιανική Ομιλία, εκδ. Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2014, σελ. 171-208.

[5] Για το φιλοσοφικό και λογοτεχνικό ρεύμα της Β΄ Σοφιστικής βλέπε αναλυτικά Graham Anderson, The Second Sophistic. A Cultural Phenomenon in the Roman Empire, ed. Taylor and Francis, London New York 1993.

[6] Ῥητορική 3, 1404b1-25.

[7] Βλέπε περισσότερα Δήμητρας Κούκουρα, Ρητορική και Εκκλησιαστική Ρητορική, εκδ.

Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2011, 3η έκδ., σελ. 199-215.